

Л. М. Іваніченко

**ВОЛОДИМИР НИКИФОРОВИЧ СТАНКО —
ДЕКАН ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
(1994–2003 РР.)**

Ключові слова: В. Н. Станко, історичний факультет ОНУ, історіографічні читання, «Історія Одеси», «INTAS», ПІ ОНУ.

Ключевые слова: В. Н. Станко, исторический факультет ОНУ, историографические чтения, «История Одессы», «INTAS», ПИ ОНУ.

Key words: V. N. Stanko, historical faculty, historiography reading, «History of Odessa», «INTAS», PI of ONU.

Володимир Никифорович Станко відомий на всю Європу не тільки своїми цікавими теоріями з археології, а й тим, що 9 років очолював історичний факультет ОДУ ім. І. І. Мечникова (далі — ОНУ), де повною мірою проявився його талант організатора науки та системи вищої освіти. Але відсутність жодної праці, де б окремо висвітлювалася діяльність вченого як декана, спонукала авторку висвітлити цей визначний період його діяльності. Крім того, в усіх відомих джерелах та літературі містяться по декілька речень з цієї теми. Тому на основі газетних статей [3], [11], [12], [18], деяких документів з Особової справи В. Н. Станко з Архіву відділу кадрів ОНУ [2], [6], НА ІА НАНУ [17], протоколів засідань спеціалізованої вченої ради історичного факультету [13–16] та наукової літератури [1], [4], [7–10], авторка вирішила відтворити хронологічно послідовну цілісну картину періоду діяльності вченого на посаді декана.

28 червня 1994 р. відбулося засідання ради університету, на якій була прийнята ухвала заключити договір з професором В. Н. Станком щодо його призначення на посаду декана історичного факультету [2]. Крім того, у січні 1994 р. вчена рада університету висунула його кандидатуру для участі в обранні членом-кореспондентом НАН [12, с. 11].

Перебування В. Н. Станка на посаді декана припало на час перебудови народної освіти України, коли за основу бралися схеми зарубіжної освіти. Доводилося переглядати навчальні плани, позбавляти їх надмірної політизації.

На одному з засідань вченої ради професор В. Н. Станко виділив загальні концепції, за якими у подальшому він виконував керівництво:

1. Історичний факультет повинен стати факультетом класичних істориків.

2. Надзвичайна політизація історичного факультету не виправдана.

3. Історичний факультет — факультет фундаментальної історії і повинен готувати спеціалістів по всіх періодах.

4. Потрібно внести іншу теорію та ідеологію [14, с. 1].

Дійсно, ряд ініціатив вченого сприяє становленню професійних істориків та археологів.

В одній з заміток про наукову діяльність історичного факультету В. М. Хмарський підсумовує, що «зусилля керівництва факультету спрямоване на інтенсифікацію наукового життя...» [18, с. 3].

Потрібно зауважити, що у 1993 р. В. Н. Станко заснував та очолив кафедру археології та етнології України, згодом відкрив при ній лабораторію, а також провів ліцензування спеціальностей «Археологія» та «Етнологія».

Крім проведення традиційних олімпіад, щорічних конференцій, гурткових засідань (виступи аспірантів з інших країн) в Одесі організовувалися на базі історичного факультету всеукраїнські конференції з археології та етнології для студентів, аспірантів і молодих викладачів. Студенти, які намагалися глибоко займатися наукою, почали одержувати іменні стипендії — М. Є. Слабченка (в галузі історії України) та М. Ф. Болтенка (в галузі стародавньої історії та археології) [18, с. 3].

Для реалізації наукового потенціалу як молодій генерації науковців-істориків, так і досвідчених істориків-фахівців велике значення має існування «Записок історичного факультету», які були визнано Вищою атестаційною комісією фаховим виданням. В. Н. Станко налагодив регулярний вихід видання і всі ці роки був незмінним його редактором (1995–2004 рр.).

Ще з 1994 р. важливим питанням для В. Н. Станко була підготовка до видання наукового збірника, в якому вчені історичного факультету мали б можливість друкувати свої дослідження. Це мало бути щось на зразок «Праць» або «Записок», які видавалися у 40–60-х рр. ХХ ст. більшістю наукових центрів [13, с. 8]. Майбутнє видання факультету у В. Н. Станка фігурує під назвою «Вісник». Спочатку було вирішено видати два таких вісники: викладацький та аспірантсько-студенський. На одному з засідань вченої ради факультету В. Н. Станко відмітив: «Буде це два збірники чи один, покаже час, але над першим уже працюємо, надіюсь, що він буде готовий до весни 1995 року» [14, с. 4]. Так, у вказаному році вийшли «Записки історичного факультету».

За роки очолення В. Н. Станком «Записок історичного факультету», починаючи з першого по п'ятнадцятий випуск включно (1995–2004 рр.), було всього опубліковано 553 статті та 1 монографія.

Під його керівництвом розпочався друк інших наукових збірників, як, наприклад, «Археологія і етнологія Східної Європи» (1997 р.).

На час деканства В. Н. Станка відбулися ще дві важливі події — перевидання «Історії Одеського університету» (1965–2000) та підготовка до створення «Історії Одеси». Щодо останнього видання, то підготовка до нього почала відбуватися внаслідок успішного проведення під керівництвом В. Н. Станка конференції «Одесі-200». Спочатку до складу редколегії по роботі над монографією було обрано 11 відомих талановитих вчених, серед яких були З. В. Першина, А. Д. Бачинський, В. П. Ващенко та ін. [13, с. 7–8] «Історія Одеси» вийшла у світ вже 2002 р. під редакцією В. Н. Станко в іншому авторському колективі [7].

3 грудня 1997 р. при підтримці В. Н. Станка на історичному факультеті ОНУ було започатковано проведення щорічних Історіографічних читань [10, с. 319]. Він очолив оргкомітет, до складу якого увійшли керівники провідних наукових товариств і організацій Одеси, представники одеських відділень всеукраїнських історичних товариств, професори, завідувачі кафедр факультету, директор наукової бібліотеки університету. Ініціатором організації читань і заступником В. Н. Станка стала Т. М. Попова.

Перші історіографічні читання відбулися 17 грудня 1997 р. і були присвячені 150-літтю від дня народження професора Новоросійського університету О. І. Маркевича. Відкриваючи читання, В. Н. Станко висловив побажання, що постійними учасниками Історіографічних читань мають стати не лише вузькі спеціалісти, але і всі, кому не байдужа доля вітчизняної історичної науки. З нагоди відкриття Перших Історіографічних читань було видано книгу «Алексей Иванович Маркевич (1847–1903). Библиографический указатель» [10, с. 320].

Другі Історіографічні читання відбулись на історичному факультеті 16 грудня 1998 р. Їх було присвячено 190-літтю від дня народження видатного дослідника Південної України А. О. Скальковського (1808–1898). Читання було відкрито презентацією монографії В. М. Хмарського «З історії розвитку на Півдні України: Аполлон Скальковський». З доповідями виступили О. Б. Дьомін, Г. Д. Зленко, Т. Г. Гончарук, Н. О. Котова та ін. [10, с. 322].

15 грудня 1999 р. на історичному факультеті ОДУ відбулися Треті Історіографічні читання, присвячені 120-літтю від дня народження професора історико-філологічного факультету Новоросійського університету Петра Михайловича Біцїлли [1, с. 301].

Відкрив читання В. Н. Станко, який відзначив, що дуже важливим є повернення до дослідження наукової спадщини так званих «забутих» постатей історичної науки, зокрема такого видатного мідієвіста, літературознавця, мовознавця, філософа Петра Біцїлли. Різноманітні питання з життя і творчості цієї постаті висвітлені у доповідях Т. М. Попової, М. Ю. Раковського, В. Я. Буковського, Г. Д. Зленка та багатьох інших [1, с. 303].

Крім того, відбувалися публікації матеріалів традиційних читань, присвячених П. О. Каришковському. В. Н. Станко був головним редактором збірників, присвячених III та IV Каришковським читанням [4].

Під керівництвом В. Н. Станка почали проводитися всеукраїнські і міжнародні конференції по історії, археології та етнології. Серед них — «Одесі — 200» (1994 р.) та «Міжнародна конференція, присвячена 120-літтю визволення Болгарії від османського іґа» (1998 р.).

За період перебування на посаді декана він опублікував більш ніж 50 наукових праць (підручники, статті, розділи монографій та рецензії) в українських і закордонних виданнях. Поряд із цим він провів наукове редагування близько 30 монографій та збірників наукових праць. Володимир Никифорович керував науковою роботою аспірантів і здобувачів, шестеро з яких захистили кандидатські дисертації (О. В. Сминтина, В. Г. Кушнір, Х. Х. Хасан, В. Я. Диханов, І. А. Носкова, Н. О. Петрова), та підготував до захисту О. Л. Семейкіну, В. Л. Денисюк, А. Г. Карпеченкова та ін., в тому числі керував у різні роки написанням кандидатських з археології та етнології І. В. Дмитрова, А. О. Постикова, І. М. Рожнатова, О. М. Марченко, О. Самарітаки, Я. В. Семік, Д. Г. Звягіної, Я. О. Резнікової, А. Т. Павлішиної, Ю. І. Бородкіної, О. М. Павлішина, Ю. І. Ярошевич, С. Л. Копоть, Ю. О. Щербатової, О. Д. Мільчевої, І. Н. Березницької та ін. Керував докторськими І. Д. Черних, А. В. Шабашова.

За цей час виросла наукова школа В. Н. Станка. Серед його послідовників можна назвати С. П. Смольянінову, М. П. Оленковського, О. В. Сминтину, В. Г. Кушніра, Н. О. Петрову, І. В. Піструїла, Д. В. Кюсака.

Як декан він брав участь у роботі вченої ради університету, засіданнях ректорату, керував вченою радою факультету, проводив засідання завідувачів кафедр, організовував навчальний процес на факультеті тощо.

У 1996 р. В. Н. Станко створив і очолив спеціалізовану раду із захисту кандидатських дисертацій, а з 1999 р. — і докторських дисертацій зі спеціальностей 07.00.01. — «Історія України» і 07.00.02 — «Всесвітня історія» при ОНУ.

Спеціалізована вчена рада для захисту кандидатських дисертацій (К 05.01.13, згодом К 41.051.08) за спеціальностями Історія України та Всесвітня історія була затверджена Наказом ВАК України № 39 від 31 жовтня 1996 р. До складу увійшло 19 чоловік, з них 10 докторів наук (в тому числі 5 за спеціальністю «Історія України» і 5 за спеціальністю «Всесвітня історія») [9, с. 317].

У 1997 р. були захищені 5 кандидатських дисертацій, серед них: О. М. Бондарем, О. А. Бачинською, О. М. Марченком, Ю. В. Котлярюм, А. Є. Румянцевою. У 1998 р. були

захищені 7 кандидатських дисертацій; наукову ступінь отримали О. Р. Бриндак, Л. О. Сайгакова, Л. С. Пошила, Т. Г. Гончарук, І. М. Шкляєв, Н. В. Агафонова, О. Г. Шипко [9, с. 318–319]. Дані по захисту дисертацій інших років можна дізнатися з електронної бази Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Так, за її даними, було захищено 10 дисертацій за 1999 р., 14 дисертацій за 2000–2002 рр., 8 — за 2003 р [5].

Професор зумів провести десятки засідань, в результаті яких багато вчених стали кандидатами і докторами наук.

Також він брав активну участь у засіданнях спеціалізованої ради по захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України (з 1991 по 2008 р.). Яскравим свідченням прояву його активності на засіданнях по обговоренню дисертацій є стенограма від 11 листопада 1992 р., коли на повістці дня стояв захист кандидатської дисертації Г. Є. Краснокутського «Охотничий промисел бизонов в позднем палеолите Северо-Западного Причерноморья» [17].

Крім того, В. Н. Станко був призначений заступником голови ради з історичних наук МОН та експертної комісії ДАК з соціальних наук, в яких проводив відповідну роботу [6].

Завдяки такій ініціативності В. Н. Станка історичний факультет став одним з найбільших наукових центрів України.

За період його роботи в ОДУ були налагоджені тісні міжнародні зв'язки з університетами США, Англії, Німеччини, Франції та інших країн. Почалися спільні археологічні дослідження за рахунок фінансування по західноєвропейських грантах. В перший же рік завідування В. Н. Станко кафедрою археології та етнографії України був заключний договір про співробітництво з Інститутом прикладних технологій в галузі охорони пам'яток, що знаходиться у Римі (Італія). В тому ж році (1993) на базі Лабораторії археології степової України був прийнятий спеціаліст з Франції — професор Франсуа Джинджан.

Будучи деканом історичного факультету, В. Н. Станко налагоджує зв'язки з іншими європейськими країнами. У 1994 р. — з університетами Дарема і Нью-Кастла в Англії (Археологічний центр по вивченню Центральної та Східної Європи), Лабораторією первісної етнології у Парижі. Передусім відбулися обмін інформацією, участь у спільних конференціях та обмін викладачами.

Були зроблені перші кроки для співробітництва з Національним центром дослідження археологічних технологій (Рим, Італія).

Постійний обмін інформацією та публікації праць співробітників кафедри археології та етнології України відбувався при налагодженні контактів з Російською Федерацією — Інститутом історії матеріальної культури в Санкт-Петербурзі, Інститутом археології Російської АН, Московським, Іркутським, Красноярським та Ростовським університетами, Липецьким та Уссурійським інститутами. Тісні наукові контакти вдалося налагодити з Ягеллонським та Торунським університетами Польщі. Це не тільки обмін фахівцями та суміжні публікації, але й спільні польові дослідження.

У 1998 р. археологи ОДУ почали дослідження по програмі «INTAS» «Скіфія до скіфів». Ця організація, штаб-квартира якої знаходиться у Брюсселі, ставить за мету фінансування проектів, котрі об'єднують зусилля вчених Західної Європи і їх колег з «пострадянського простору». В даному проекті брали участь дослідники з Великобританії, Франції і України. З британської сторони у ньому взяв участь П. М. Долуханов — «рідер» департаменту археології Ньюкастльського університету, який був координатором проекту. Францію представляв відомий вчений Мішель Сеферіадес з Лабораторії доісторії Національного музею у Парижі. Українським керівником проекту був В. Н. Станко. Сам проект був розрахований на 2 роки. В першому сезоні учасники проекту побували на місцях розташування основних мезолітичних пам'яток на заході від Одеси. На кожній пам'ятці були ретельно вивчені умови залягання археологічних знахідок, зв'язок поселень з формами рельєфу, рослинністю, ґрунтами. Всі ці дані були перероблено в електронний варіант, що до того раніше не робилося. Не менш відповідальна частина проекту проводилася у «камералках» та архівах. Були ретельно вивчені архівні матеріали: креслення та плани розкопок, публікації, основні групи археологічних знахідок, визначення стародавніх рослин та тварин. В результаті по кожній основній групі археологічних пам'яток були створені бази даних, що полегшило доступ до інформації. Наступним етапом роботи була обробка інформації у Парижі та Ньюкастлі.

Як декан історичного факультету В. Н. Станко встановлює зв'язки також з Стамбульським університетом (Туреччина, 1999 р.), Нью-Кастлом (Великобританія, травень, 2000 р.), інститутами археології РАН та МДУ (Росія, 2001 р.), Вищою антропологічною школою (Молдова, Кишинів, 2001 р.), Регенсбурзьким університетом (Німеччина, 2003).

Крім результативних заходів, зроблених В. Н. Станком, були такі проекти, які він не встиг втілити в життя. Професор хотів створити кафедру історіографії, джерелознавства та архівознавства з тим, щоб почати підготовку по спеціальності «Архівознавство» [15, с. 6–7]. Не був також організований Центр українознавства при ОДУ, структурними ланками якого мали стати кафедри археології і етнології та історії України [16, с. 1–2]. Не створений філіал Всеукраїнського товариства Нестора Літописця, головою якого мав би бути В. П. Ващенко [14, с. 10].

Будучи деканом історичного факультету, В. Н. Станко взяв активну участь у становленні філіалу ОНУ імені І. І. Мечникова в м. Первомайськ Миколаївської області. За споминами В. З. Куруняна, першого директора філіалу, зовсім не планувалося відкриття спеціальності історія, але ця позиція була переглянута. У складі делегації по створенню наукового центру приїхали представники факультетів по запланованих спеціальностях, разом з якими був В. Н. Станко. «Після бесіди з В. Н. Станком, у нього не залишилося сумнівів, що потрібно відкрити спеціальність «історія» [8, с. 92].

В перший же рік відкриття Первомайського навчально-наукового центру (далі — ПННЦ), який згодом отримав статус Первомайського інституту (ПІ ОНУ), В. Н. Станко допомагав в освоєнні даної спеціальності як зі сторони всіх співробітників історичного факультету, так і зі своєї сторони особисто. Всі основні предмети читали доценти та професори з ОНУ, в тому числі і сам В. Н. Станко. Він читав спецкурси «Археологія», «Загальна етнологія», «Політогенез та формування ранньокласових суспільств на території України». На цих лекціях були присутні не тільки студенти спеціальності, але і багато викладачів філіалу, які переймали методику викладання професора. У ПННЦ викладало багато викладачів з історичного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова — О. А. Бачинська, Т. Г. Гон-

чарук, О. Б. Дьомін, В. М. Хмарський, І. С. Гребцова та ін. Це дало можливість підготувати якісний склад спеціалістів з історії. В. Н. Станко також сприяв формуванню викладацького складу центру, допомагаючи у прийнятті до аспірантури викладачів О. М. Марченко, І. М. Мезенцевої, Ю. В. Белкіна.

При підтримці В. Н. Станко була надана суттєва методична допомога. З Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова було передано чимало підручників по спеціальності; з різних кафедр історичного факультету — велику кількість наукових посібників, методичних розробок, робочих програм. Протягом декількох років В. Н. Станко був головою ДЕКУ.

Крім роботи професора в ІІ ОНУ імені І. І. Мечникова, він провів розкопки на поселенні трипільської доби під Кінеціпцем (Певомайський р-н) [11]. При розвідці у 2001 р. були знайдені обломки трипільських ножів, виготовлених за технікою віджиму. Для обстеження поселення запрошено спеціаліста з Одеси А. В. Старкіна та вчених з Франції і Англії (П. М. Долуханов). Разом з ними планувалося провести студентську міжнародну експедицію та у зв'язку з подіями у с. Боліславчик (Первомайський р-н), пов'язаних з екологічною катастрофою, цей задум не здійснився. Але на даному поселенні була проведена студентська археологічна практика під керівництвом В. Н. Станка. Зібрані матеріали зараз зберігаються у лабораторії ІІ.

Таким чином, за період очолення Володимиром Никифоровичем Станком історичного факультету було зроблено багато позитивних зрушень для розвитку вищої науки і освіти. Відкрилися нові спеціальності, налагодилися міжнародні зв'язки факультету з закордонними університетами, проводилися цікаві міжнародні конференції та читання, почався друк нових збірників. Вчений також сприяв реалізації творчого потенціалу вчених та їх професійному зростанню. Створення В. Н. Станком спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій сприяло, перш за все, підготовці власних кадрів. Допомога професора Первомайській філії ОНУ ім. І. І. Мечникова була важливим елементом в її успішному функціонуванні. Тому розробка даної теми у подальшому приведе, можливо, до написання біографічної книги про діяльність В. Н. Станка.

Джерела та література

1. Бачинська О. А. Історіографічні читання / О. А. Бачинська // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова / Гол. ред. В. Н. Станко. — Одеса, 2000. — Вип. 10. — С. 301–303.
2. Витяг з протоколу засідання Ради університету від 28 червня 1994 р. Протокол № 8. — Архів відділу кадрів ОНУ ім. І. І. Мечникова. — Особова справа В. Н. Станко.
3. Долуханов П. Скифия до скифов / П. Долуханов // Одесский вестник. — 1998. — № 140–141. — С. 5; Скифия до скифов // Вестник региона. — 1998. — № 35. — С. 1.
4. Древнее Причерноморье: III чтения памяти профессора П. О. Карышковского: тезисы докл. юбилейн. конференции. — Одесса, 1996; Древнее Причерноморье: IV чтения памяти П. О. Карышковского / ОдесГУ; ОАМ; ОАО. Отдел археол. Сев. — Зап. Причерноморья; Гл. ред. В. Н. Станко. — Одесса, 1998. — 156 с.
5. Електронна бібліотека авторефератів дисертацій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua.azva>. — Назва з домашньої сторінки Інтернету.
6. Звіт про роботу професора кафедри археології та етнографії України Станко Володимира Никифоровича за період з 01.11.1999 до 01.11.2003 року. — Архів відділу кадрів ОНУ імені І. І. Мечникова. — Особова справа В. Н. Станко.
7. Історія Одеси / Колектив авторів. Голов. ред. В. Н. Станко. — Одеса: Друк, 2002. — 560 с.
8. Курунян З. В. Память о друге Владимире Никифоровиче Станко // Человек в истории и культуре: Сборник научных работ в честь 70-летия лауреата Государственной премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук Владимира Никифоровича Станко / Отв.ред. А. А. Пригарин. — Одесса: СМІЛ, 2012. — С. 92–93.
9. Лозовський А. К., Бондар Г. С. Про роботу спеціалізованої вченої ради К. 41.051.08 по захисту кандидатських дисертацій при Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова / А. К. Лозовський, Г. С. Бондар // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова / Гол. ред. В. Н. Станко. — Одеса, 1999. — Вип. 9. — С. 317–319.
10. Максименко І. В., Хмарський В. М. Історіографічні читання // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова / Гол. ред. В. Н. Станко. — Одеса, 1999. — С. 319–322.
11. Марченко О. М. Вдячна пам'ять нащадків / О. М. Марченко // Одеський університет. — 2000. — № 2 (1968).
12. Одеський університет. — 1995. — № 1–3 (1900–1902). — С. 11.
13. Протокол № 1 засідання вченої ради історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова від 20 ве-

- ресня 1994 р. // Поточний архів деканату історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова. — 11 с.
14. Протокол № 2 засідання вченої ради історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова від 21 жовтня 1994 р. // Поточний архів деканату історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова. — 11 с.
 15. Протокол № 4 засідання вченої ради історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова від 14 грудня 1994 р. // Поточний архів деканату історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова. — 7 с.
 16. Протокол № 1 засідання вченої ради історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова від 15.09.99 р. // Поточний архів деканату історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова. — 9 с.
 17. Стенограма засідання спеціалізованого совета по защите докторських дисертацій при Інституте археології АН України // НА ІА НАНУ. — Фонд діловодства. — Протоколи засідань спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д. 016.47.01. за 1992 р. — 35 с.
 18. Хмарський В. М. // Одеський університет. — 1998. — № 5 (1950). — С.3.

Анотації

Иваниченко Л. М. Владимир Никифорович Станко — декан исторического факультета (1994–2003 гг.).

Автор статті попытался востановити цілостну картину одного из етапов діяльності талантливого археолога, историка, етнолога В. Н. Станко. Этот ученый не только прославил Україну посредством открытия теперь уже всемирно известных стоянок. Ярким достижением его жизни стала діяльність в качестве декана исторического факультета ОНУ ім. І. І. Мечникова.

Ivanichenko L. M. Vladimir Nikiforovich Stanko is a dean of historical faculty (1994–2003).

The author of this article made an effort to recover the full picture of one of the stages of activity of V. N. Stanko, talented archaeologist, historian and ethnologist. This scientist glorified Ukraine by means of opening archaeological setups known worldwide now. The activity as the dean of historical faculty of ONU has become a bright achievement of his life.